

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Факультет економічних наук
Кафедра управління земельними ресурсами

ТВЕРДОСТУП ЯНА ВАЛЕНТИНІВНА

ПРОЕКТ
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ОБГРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ
СІВОЗМІН ТА
ВПОРЯДКУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ФЕРМЕРСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА «ПОЗИТРОН»

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

АВТОРЕФЕРАТ
дипломної роботи на
здобуття освітнього ступеня
«Бакалавр»

Миколаїв 2020

Бакалаврською роботою є рукопис

Робота виконана на кафедрі управління земельними ресурсами в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук
Лазарева Олена Володимирівна
Чорноморський національний
університет ім. Петра Могили
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри управління земельними ресурсами.

Рецензент: директор ТОВ «Український експертний Центр по вимірюванню та оцінці В.М. Совщак»

Захист відбудеться 22 червня 2020 р. об 9.00 годині на засіданні ЕК в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2а, корпус 10-П.

З бакалаврською роботою можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10, корпус 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Згідно з прогнозами експертів продовольчої та сільськогосподарської організації ООН Україна має всі шанси увійти до трійки країн за динамікою зростання аграрного виробництва. Тобто, у незалежному майбутньому Україна, за умови підтримки Урядом агропродовольчого комплексу, може повернути собі славу світової житниці.

Близько 5 % площ країни займає загальна площа сільськогосподарських угідь Миколаївської області, а це майже 2 мільйони гектарів. Щороку Миколаївщина забезпечує близько 5,4% валового збору зернових та зернобобових культур, 8,7 % насіння соняшнику, 4,0 % овочів.

Земельно-ресурсний, демографічний, інноваційно-інвестиційний потенціал Миколаївської області дозволяє розширити значні можливості для розвитку аграрного сектора економіки, трансформацію його у потужний конкурентоспроможний сектор національної економіки.

Саме на теренах Миколаївської області ще у 90-х роках ХХ сторіччя спостерігалось значне нарощування кількості фермерських господарств, які найбільш адаптовані до умов ринку. Сьогодні їх кількість складає майже 3,5 тис, використовуючи 365 тис га сільськогосподарських угідь, що дозволяє нас значно наблизити до цивілізованого світу, до продовольчого статку.

Відповідно до цього центральною і провідною ланкою системи землеробства фермерських господарств є науково обґрунтована організація земельної території, раціональна структура посівних площ та ефективна система сівозмін, які виступають регулятором родючості ґрунту. Завдяки моделюванню структури посівних площ досягається компроміс між виносом гумусу з ґрунту біомасою рослин і його нагромадженням. Це особливо важливо сьогодні, коли за роки земельної реформи істотно скоротилось поголів'я тварин як джерела органічних добрив. Але, тим не менше, ґрунти потребують органічних добрив. У Степовій зоні їх мінімальна норма складає 13,4 т/га, Лісостепу – 10,9 і на Поліссі – 15,1 т/га. У зв'язку із суттєвим

зниженням обсягів гною, зумовленого різким скороченням поголів'я тварин одним із способів підвищення родючості ґрунтів є біомаса рослин, внесена у ґрунт.

Розроблений проект землеустрою фермерського господарства чітко ілюструє приклад того, як можна отримувати у необхідних кількостях рослинницьку продукцію, не порушуючи (не руйнуючи) агроекосистему. В цьому і полягає актуальність і своєчасність розроблення проекту землеустрою для фермерського господарства.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є узагальнення та розробка практичного інструментарію раціонального використання і охорони земель фермерського господарства.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

- розвинути наукові засади планування сільськогосподарського землекористування;
- здійснити аналіз і оцінку сучасного стану використання земель фермерським господарством;
- обґрунтувати роль землеустрою території орних земель;
- здійснити еколого-економічну оцінку проектних землевпорядних рішень.

Об'єктом дослідження є процес використання і охорони земель фермерським господарством в ринкових умовах.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних засад формування сталого розвитку сільськогосподарського землекористування.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано такі методи досліджень: монографічний (вивчення наукових праць, нормативів, законодавчих актів, проектів землеустрою минулих років); системного аналізу (дослідження взаємозв'язків між економікою землекористування та екологією, соціальною складовою); індуктивний метод

(систематизація та узагальнення фактів, що стали причиною деструктивних процесів у землекористуванні).

Інформаційну базу для виконання роботи склали законодавчі акти та нормативні документи у сфері земельних відносин, науково-організаційні джерела Головного управління Держгеокадастру у Миколаївській області, Головного управління статистики.

Практична цінність сформульованих у роботі проектних рішень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що в них сформульована «дорожня карта» раціонального використання і охорони земель фермерським господарством.

Особистий внесок здобувача. Розроблені проектні землеустрійні рішення, сформульовані висновки і пропозиції належать особисто автору..

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг роботи складає 58 сторінок комп'ютерного тексту, містить 25 таблиць. Бібліографічний список складає 38 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі **«Наукові основи планування сільськогосподарського землекористування»** проведено аналіз використання земельних ресурсів, який показав, що скорочується площа земель сільськогосподарського призначення, йде процес погіршення їх якості, знижуються обсяги робіт із захисту земель від ерозії, знижується родючість ґрунту. Відсутність ефективних юридичних та економічних механізмів призвело до споживацького відношення до землі, не реалізовується принцип земле збереження, що призвело до безповоротної втрати найбільш цінних

земель.

Поняття «земельного устрою» і «землеустрою» близькі за трактуванням, але відмінні за суттю. Якщо «земельний устрій» являє собою реально існуючу форму організації території, тобто систему землекористування, яке характеризується у кожний конкретний момент певними видами, складом і співвідношенням категорій земель і угідь, що обумовлюють об'єктивно відповідну форму устрою території, тобто землеустрій відображає земельний устрій, який починає функціонувати після реалізації системи заходів згідно плану розвитку сільськогосподарського підприємства. Тобто «земельний устрій» є те, що відображено у рамках певного землекористування, а землеустрій – це процес, що формує певний устрій.

Виствітлено законодавче забезпечення використання землі. Базовою основою формування стратегії законодавчого забезпечення щодо регулювання земельних відносин є Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року. Нижчою ланкою системи «рамкових» законів у галузі регулювання земельних відносин та управління земельними ресурсами є Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року, який базується на положеннях Конституції нашої держави. Сучасний розвиток сільськогосподарського землекористування зобов'язаний цілій низці інших Законів України та Указів Президента, одним з яких є Указ Президента від 3 грудня 1999 року «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки, яки кардинально змінив суть земельних відносин на селі.

Проведено аналіз зарубіжного досвіду формування земельних відносин. На сьогодні оренда плата є основною формою селянського землекористування у багатьох країнах світу. Цей досвід повинна перейняти Україна, як умову збереження державності, відійшовши від ідеї купівлі-продажу земельних паїв. Майбутнє України полягає у розвитку фермерських господарств на засадах орендних відносин.

У другому розділі «**Аналіз і оцінка сучасного стану використання земель**» розглянули підготовчі роботи до складання проекту, що забезпечують

еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь. В основі розробки проекту землеустрою фермерського господарства лежить комплекс підготовчих робіт, які поділяються на камеральні і польові.

Камеральні роботи полягають у зборі, вивченні та аналізі планово-картографічних матеріалів, необхідних для проведення землеустрою. Основою для складання проекту є план землекористування з відображеним рельєфом, межами контурів угідь, ґрунтовим покривом, рослинністю і ін.

Вивчаються земельно-облікові матеріали, досліджуються матеріали ідентифікації прав власності на землю, завдяки яких сформовано фермерське господарство. При підготовчих роботах проводиться вивчення та аналіз стану господарства, уточнюється склад земельних угідь, їх якісний стан і фактичне використання, формуються попередньо еколого-технологічні групи ґрунтів, розміщення природних рубежів, гідротехнічних споруд, обмежень, сервітутів і ін. На основі цього розробляється завдання на розроблення проекту.

В процесі виконання польових обстежень вальних робіт досліджується доцільність трансформації земельних угідь, яка дає попередньо відповідь на склад земельних угідь і їх розміщення. За результатами трансформації складається експлікація земельних угідь у межах плану.

Розглянули аналіз територіального планування використання земель та аналіз витрат енергоресурсу ґрунту. Існуюче територіальне планування використання землі не може визначитись тільки результатами високих економічних показників. Реальні процеси використання орних земель вказують на поглиблення ризику розвитку ерозійних процесів. У цьому зв'язку система землеробства повинна ґрунтуватись на науково обґрунтованій організації земельної території господарства.

В умовах подальшої інтенсифікації сільськогосподарського виробництва все більшого значення набувають ґрунтозахисні заходи щодо збереження і відтворення гумусного стану ґрунтів. Втрата гумусу являє собою природний процес, але антропо-техногенний вплив на землю, зумовлений необхідністю виробництва продуктів харчування для людини і сировини для промисловості

виразно активізують його винос з ґрунту, погіршуючи екологію землі і довкілля. У цьому зв'язку система землеробства повинна бути орієнтована на забезпечення балансу між виносом гумусу і його нагромадженням завдяки структури посівних площ, способу використання супутньої продукції і ін.

У третьому розділі «Землеустрій території орних земель» було оглянуто проектування системи сівозмін та землеустрій території сівозмін. Головною і незамінною ланкою системи землеробства є раціональна структура посівних площ та ефективна система сівозмін.

Методика проектування системи сівозмін у фермерському господарстві побудована на засадах ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території та диференційованим використанням земель у відповідності до крутизни схилу рельєфу.

За результатами дослідження рельєфу місцевості виділено три еколого-технологічних групи орних земель: перша технологічна група земель з ухилом рельєфу $0-3^{\circ}$ (площа 377,7 га); друга технологічна група з ухилом $3-7^{\circ}$ (82,5 га) і третя група – з ухилом 7° площею 13,0 га. У межах першої еколого-технологічної групи допускається вирощування всіх культур, за умови, що там відсутні середньо і сильнозмиті ґрунти. На території другої еколого-технологічної групи допускається розміщення зерно-трав'яних, або травозернових сівозмін. Третя еколого-технологічна група передбачає суцільне залуження.

У межах першої еколого-технологічної групи запроектовано польову 6-пільну сівозміну з середнім розміром поля 55,4 га. У межах другої еколого-технологічної групи запроектовано ґрунтозахисну трьохпільну сівозміну загальною площею 79,2 га з середнім розміром поля 26,4 га. На третій еколого-технологічній групі, схил якої складає понад 7° , передбачено суцільне залуження.

Землеустрій території сівозмін є однією із надзвичайно важливих складових частин внутрігосподарського землеустрою сільськогосподарських підприємств. Землеустрій сівозмін полягає у розв'язанні таких питань, як:

розміщення полів сівозмін і робочих ділянок полів; розміщення лісосмуг; розміщення польової дорожньої мережі; розміщення протиерозійних лінійних елементів.

ВИСНОВКИ

Земельні ресурси є єдиною універсальною умовою життя, природною основою матеріального виробництва. Вона є головним засобом виробництва у сільському господарстві і за умови правильного її використання має здатність поліпшувати свої якісні характеристики, підвищувати родючість ґрунту. Відповідно до цього, запроваджений у Конституції принцип особливої охорони землі ставить за мету досягнення умови раціонального використання землі, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, захисту від шкідливого антропо-техногенного впливу і ін. Але за весь період земельної реформи, проголошеної Верховною Радою України 18 грудня 1990 року, цього не відбулось.

Надмірне антропогенне навантаження на орні землі, зумовлені відсутністю науково обґрунтованої організації території, відсутністю раціональної структури посівних площ та ефективної системи сівозмін, системи заходів захисту ґрунтів від ерозії, дегуміфікації, монокультурності, системи механічного обробітку ґрунту. В результаті цього щорічні втрати ґрунту з площі сільськогосподарських угідь складають близько 600 млн т, в тому числі 20 млн т гумусу. Баланс гумусу є від'ємним, на рівні мінус 0,8-1,2 т/га. Тому вкрай важливим є змінити недбайливе відношення до землі, ставши на рейки сталого розвитку сільськогосподарського землекористування.

Обґрунтовано, що успішні земельні ринкові перетворення, висока ефективність використання сільськогосподарських земель, підвищення продуктивності орних земель можуть бути досягнуті завдяки землеустрою. Альтернативи землеустрою немає. Ця теза піднімає землеустрій ще на вищій

рівень - на інноваційний шлях свого розвитку, на шлях ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території та диференційованим використанням орних земель, притаманним кожній із трьох еколого-технологічних груп (ЕТГ). До першої ЕТГ відносяться орні землі на рельєфі крутизною схилів 0-3 з нееродованими землями, до другої ЕТГ – відносяться орні землі зі схилами 3-7 із слабо- і середньоеродованими землями і до третьої ЕТГ – орні землі із схилами понад 7 і сильноеродованими ґрунтами.

Розроблений проект землеустрою з контурно-меліоративною організацією території забезпечив досягнення умови стабілізації агроландшафтів, в результаті чого практично було оптимізовано взаємодію людини і збереженість орних земель від негативних руйнівних процесів. Завдяки проекту землеустрою досягнуто умову запобігання змиву ґрунту у фермерському господарстві в обсязі 3 тис тонн, що відповідає недопущенню втрат 39 тонн зернових одиниць, або у грошовому виразі – 195 тис грн.

Обґрунтовано, що проект землеустрою фермерського господарства, що забезпечує еколого-економічне обґрунтування та впорядкування угідь у порівнянні з існуючим станом використання крім екологізації землекористування забезпечив зростання валової продукції землеробства на 1,6 млрд грн. Якщо рівень використання орних земель на час складання проекту землеустрою складав 14,6 тис грн/га, то на рік освоєння проекту 19,2 тис грн.

АНОТАЦІЯ

Твердоступ Я.В. Проект еколого-економічного обґрунтування системи сівозмін та впорядкування територій фермерського господарства «Позитрон» – Рукопис.

Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня Бакалавр за спеціальністю 193 – Геодезія і землеустрій. – Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, м. Миколаїв, 2020.

В роботі проаналізовано наукові основи планування сучасного землеустрою, оцінка стану використання сучасних земель та землеустрій територій орних земель.

Зроблено аналіз та оцінку природно-кліматичним умовам досліджувальної території; економічного стану об'єктів впорядкування території; характеристики просторових умов об'єкта господарської діяльності. Обґрунтовано роль і місце землеустрою в країні. Акцентовано увагу на механізмі формування проекту землеустрою щодо еколого-економічного обґрунтування системи сівозмін та впорядкування територій.

Ключові слова: землеустрій, впорядкування території, проект землеустрою, сівозміни, сільськогосподарське землекористування.

ANNOTATION

Tverdostup Y.V. Project of ecological and economic substantiation of crop rotation system and landscaping of Positron farm - Manuscript.

Thesis for the qualification level Bachelor degree in specialty 193 - Surveying and Land Management. – Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2020.

The paper analyzes the scientific basis of modern land management planning, assessment of the state of use of modern lands and land management of arable lands.

The analysis and assessment of natural and climatic conditions of the research

area is made; the economic condition of the objects of landscaping; characteristics of the spatial conditions of the object of economic activity.

The role and place of land management in the country are substantiated. Emphasis is placed on the mechanism of formation of the land management project on the ecological and economic substantiation of the crop rotation system and landscaping.

Key words: land management, landscaping, land management project, crop rotation, agricultural land use.